

UTÓSZÓ

JUHÁSZ FERENC

Tisztelt Barátaim!

Egyszer verset írtam festő barátomról. A vers a Bata Imre szerkesztette *Élet és Irodalomban* jelent meg. Rejtelmesnek látszó címmel, amit barátom sem értett: 14 R G B P F. Pedig a verscím csak lakáscíme volt. Úgy összegződött az időben az időm, hogy magam vihettem el neki a kinyomtatott verset Párizsba. Elolvasta. Kiment a műteremből. Visszajött, aztán megint kiment a műteremből. A kapu előtti két négyzetméteres házkertben a hosszú karóra fölfuttatott paradicsom piros apró fürtjei között matatott, babrált, a súlyosodó vércsöpp-fürtöcskéket kötözte zöld szár-hónaljuknál fekete cérnával. Aztán este, mikor a Madeleine-templom vaskerítésénél ácsorogtunk cigarettázva, feleségem, ő, Fejtő Ferenc, francia költők, Szabad Európa Rádió-sok, követségi emberek, s dörzsöltük talpunkkal egyik parazsas csikket a másik után az aszfaltba: hirtelen rám emelte arcát a villanyfényes árny-szigeten, mert francia nyelvű vers-estém kezdetére vártunk, ami a Madelaine-templom kripta-termében volt, rám nézett világitó gálickék-szemekkel, s azt mondta: „Ilyenkor mit kell csinálni? Most ugorjak a sírba?” Fejtő fölhorkant fehéren, mint egy egyszemélyes hóvihar: „Mér, mit csinált a Ferkó?” „Persze, persze, mondta barátom Fejtőnek, régen találkoztunk már.” És most én kérdezem, Barátaim: ilyenkor mit kell csinálni? Ugorjak a sírba? Gondolom, azt gondolta barátom, Hantai Simon, a festő: verset így csak a halottakról írnak, nem az élő működésről, s ha már így van, kimegy a père-lachaise-i, vagy a montmartre-i temetőbe, s begrik a földbe, valahol Apollinaire és Proust sírja között, Géricault zöld bronz-mellszobra alatt, vagy Baudelaire közelében a napfényes fönti kő-lapon, ahol a kitüntetések márványba hímezve, mint a virágok, ahol a sírmárvány, mint színesen, sűrűn tetovált mellkas, sárkánygyíkokkal, denevérszárnyas szivárványszörnyekkel tekeredve. És így van a költő is. A jelen idő költője is, aki anyahas-magzati azonossággal lebeg a mindenségben, s nemcsak tud-

ja, éli is azt, amit Vörösmarty Mihály írt le oly csodás szörnyülködéssel, zokogva és rettegve mondván hogy: „Mindig így volt e világi élet, Egyszer fázott, máskor lánggal égett.” Mert ez a frázisnak tetsző két sor a befejezett lét-igazság. S amit mindig gyanítottam, de most már a gyanú utáni magányomban tudom, magam már életkorban túlélve Vörösmarty Mihályt, akit boldogan vallok egyik mesteremnek: ezek a létanyag roppant túzsúlyától gyémánt-tisztává és gyémánt-keménykedik égő frázisok a legmaradandóbbak a költészetben. Minden költő keménykedik abban, hogy szép, hasznos és maradandó, amit teremtett, és minden költőt vasburokba öltöztet a csüggedés, ami gyötrelme súlyával kétségbeesése mágneses poklába lehúzza, a Pokolba, amely, mint holdnagy, vastagon rúzsos Marilyn Monroe-száj mágneseből, fogsoros, redős, vörös, zsíros mágnes-szirom rózsabűn, s ez égitést-nagy szívószáj mágnes-csókkal mondja, ez a mágnes-rózsabűn büntetés, hogy munkája haszontalan volt, s ezzel egész élete fölösleges, használhatatlan és nem más, mint belső szemét, az embertest egészét illetően esztétikailag is bántó, mint egy combbelsőben vagy háthúsbán képződött fogsor, az iker-második, genetikai tévedés, teremtés-alapképlet-hiba, ami ugyan csak a röntgen-átvilágításban látható a képernyőn, mint csokor hóvirág, mégis fáj, életveszélyt nemző, haszna nincs, feladata sincs, egy rács-karéjnyi halál az elevenben. Magam mindig fáztam, és mindig lángban égtem. Rettenetes fagyokban ácsorogtam évekig sokszor, vánszorogtam hósvatagban, mint csatavereség után, aztán kigyúltam és ragyogtam, aztán fagykristály-sejtszövevény falevélként hulltam, aztán virágba-borúlt szívem, mint a tavaszi kert, aztán virághalál és ének-fulladás. Ez a mániás-depressziós folyamat volt eddigi életem a költészetben. S most is így lenne, ha hagynám, hatvanöt évesen, összekeverve minden látomás, láng, halál, ítélet, hit, szó-mennyiség, a vereségben győzelem, a győzelemben vereség és megsemmisülés-érzés és fogvacogás, szív-vacogás. Azt mondta nekem Nyíró Gyula, a két lábon járó Monarchia, a pszichiáter 1956 után: „Legyél türelmes, a depresszió untakozik, a depresszió kifárad, a depresszió megunja, abba hagyja önmagát, majd meglátod.” És igaza volt! A teremtésfolyamatokról nem akarok beszélni, az ihlet természetéről, az ihlet módszeréről, az ihlet változatairól sem. Ars poeticát sem mondok. Mert változhatnak és változnak az ars poeticák. Arról sem, hogy mi a modern, mi az avas, mi az új és mi a régi a költészetben. Azt is csak érintem szavaim ujjhegyével, hogy értelmes teremtés csak akkor van, ha az erkölcsi állandó csillagképe ragyog hitünkben, mint a Göncölszekér, a csillagszekér, az embernek éji kristályszekér. S erkölcsi állandója csak az embernek lehet, a természetben egyedül, pedig az ember is a természet maga. S ezért a költészet ember nélkül nem lehet. Mint ahogy világa nélkül nem lehet az Isten. A költő dolga a költészet. A költészet emberi dolog. Embernek írnak verseket, nem az elképzelt angyaloknak, a mitikus túlvilág képzelet-szörnyeinek, tündér-titánjainak, mese-lényeinek. A költészet ezért kell emberi legyen. És aki nem tudja ennek az országnak 1945 előtti és 1945 utáni történelmét, ami oly szövevényes és titokzatos volt, mint a neuronszálak és kapillárisok térháló-lombhínár-rengetege a szemgolyóban, oly brutális és

zsarnoki, mint egy Tirannoszaurusz Rex, s mégis oly nárcisz-illatú sokszor: az rólam se tud semmit. A szerelemről és rettegről, a kiszolgáltatottságról és csikó-rohanásról. Az áldozatról, függésről, hitről és halálról. Az ítélet, a vizsgálat, az osztályozás, hasonlítás joga a bírálóké, irodalomtörténészé, irodalomtudósoké, elmélet-képzőké, vagy elmélet-alkalmazóké. Az az ő büntetésük vagy jutalmuk. Az én kötelességem, hogy megköszönjem a működésemre fordított türelmet, figyelmet, időt, hogy kimondjam, milyen mélyen megtisztel ez az értelmező jószág, lélekmegnyújtó fordított inkvizíciós kőpad a tekerőkkel, csigákkal, vasfogaskerekekkel, szöghengerekkel, kötelekkel. Van egy új fehér pulikutyám, három hónapos. Hogy legyen a halottak helyett, holtak után. Barátaim! Tisztelt Barátaim! Én most, mint az a kis fehér puli, a Ferkó, az ebédlő piros fapadja alól: rémületemből fehéren kinézek, mert azt is tudom: nemcsak élni kell, megmaradni, de örülni is azoknak, akik szívükbe, mint otthonukba, befogadtak.